

Filmen *Fakta om Bäckan* berättar om våra bäckars uppkomst, produktion, organismer och läge samt de hot som är förknippade med våra bäckar, åar, floder och älvar.

I Norden uppstod de flesta bäckar och åar i sedimenten efter den senaste istiden. Landhöjningen separerade småningom sjöarna från större vattenområden och vattnet sökte sig från högre höjd till lägre – alltså till havet. Vattenflödet slet loss sedimenten i sin framfart. Så bildades bäckens bädd eller fåra.

Bäckan börjar vid källan, alltså en myr eller sjö och den rinner till en å, en sjö eller direkt till havet. I Finland finns 79 huvudvattendrag och i Sverige 119. Till huvudvattendragen hör vattendrag med ett avrinningsområde, som är över 200 kvadratkilometer.

Vattenmassorna i bäckarna binder värme och fungerar som lokala temperaturreglare, likt åarna. De påverkar också luftfuktigheten i den direkta närmiljön.

Både bäckens strömriktning och -hastighet, liksom vattenkvalitet påverkas av omgivningen och berggrunden. Där det förekommer stora höjdskillnader är strömningen snabbare. Samma gäller om bädden är smal. Det nöter på bankarna. Sediment och växter slits lätt loss. Där höjdskillnaderna är små och bädden bred, rinner vattnet i allmänhet sakta och erosionen på bankarna är mindre. Sådana bäckar har mycket växlighet.

Bäckarna riskeras närmast av uppdämning, humusöverflöd och nedsmutsning. Urlakning av närsalter försnabbar eutrofieringen t.ex. till följd av allt för intensivt jord- och skogsbruk i avrinningsområdena. Dikning av myrar och skogar ökar belastningen. Gifter, läkemedel, närsalter, humus, uppdämning och försurning utgör stora hot. Många fiskarters fortplantning kan störas på grund av dessa orsaker.

SVAR TILL FRÅGORNA

1. Vilka grundämnen ingår i vattenmolekylen?

Väte och syre.

2. När har de flesta av våra bäckar, åar och floder bildats?

Efter den senaste istiden.

3. På vilket sätt har bäckarna kommit till?

I Norden uppstod de flesta bäckar i sedimenten efter den senaste istiden. Vattenflödet slet loss sedimenten i sin framfart. Så bildades bäckens bädd eller fåra.

4. Var börjar bäcken och var slutar den?

Den börjar vid källan som oftast är en myr eller en sjö och slutar i en sjö, en å eller leder direkt till havet.

5. Varför syns inte bäckarna från rymden?

De är så små. Från luften kan man se dem. Men bäckarna är många. Det finns ett ordspråk som säger "Många bäckar små gör en stor å".

forts.

6. Varför är bäckarna viktiga för närmiljön?

De fungerar bland annat som temperaturreglare, då de kan jämna ut temperaturen lokalt. Dessutom bidrar de med fukt till luften. De skapar en speciell miljö för många växter och djur.

7. Ge exempel på faktorer som påverkar vattenkvaliteten.

På avrinningsområden där det finns lerjord, färgas vattnet oftast grått, eftersom lera lätt blandas i vattnet då det regnar. Humus från myrar kan färga vattnet brunt. Humus gör också vattnet surt. På kalkrika områden löser sig kalk i vattnet och minskar på surheten.

8. Ge exempel på faktorer som påverkar strömhastigheten.

Bäckens bredd och höjdskillnader i landskapet, där bäcken slingrar sig fram.

9. Vad hotar bäckarnas existens som viktiga ekologiska helheter?

Urlakning av närsalter försnabbar eutrofieringen t.ex. till följd av allt för intensivt jord- och skogsbruk i avrinningsområdena. Gifter, läkemedel, närsalter (både från åkrar och reningsverk), humus, uppdämning och försurning utgör stora hot.

10. Vad kan du göra för att hjälpa bäcken?

Egna idéer.